

Ο ΟΛΕΘΡΟΣ ΤΗΣ ΕΓΩΠΙΑΘΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ

(Θεολογικό σχόλιο στην Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου)

ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ Θεολόγου - Καθηγητού

Με τη χάρη και την ευσπλαχνία του Αγίου Θεού φθάσαμε για μια ακόμα φορά στο άγιο Τριώδιο, στην ιερότερη και καταλυτικότερη εορτολογική περίοδο του εκκλησιαστικού έτους. Η μακρά αυτή περίοδος, η οποία αρχίζει την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου και τελειώνει το Μεγάλο Σάββατο, είναι η πιο σημαντική χρονική περίοδος της Εκκλησίας μας, διότι δίνει την ευκαιρία σε μας τους πιστούς να συναισθανθούμε τη λαθεμένη πορεία της ζωής μας, να τη διορθώσουμε και να επανακαθορίσουμε τη στάση μας απέναντι στο Θεό και τους συναθρώπους μας. Αυτή η προσωπική κάθαρση και διόρθωση της γήινης πορείας μας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσουμε, κεκαθαρμένοι και αλλαγμένοι, να εορτάσουμε το άγιο Πάσχα, σύμφωνα με την παύλειο προτροπή, όχι όπως οι Ιουδαίοι, τυπικά, **«άλλ' εν αζύμοις ειλικρινείας και αληθείας»**, αποβάλλοντας την παλαιά ζύμη της κακίας και της πονηρίας μας (Α΄ Κορ.5,8).

Η πρώτη Κυριακή του Τριωδίου είναι αφιερωμένη στην πολύ διδακτική παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου, την οποία ο Κύριος διηγήθηκε, προκειμένου να διδάξει την θεοφιλή αρετή της ταπεινώσεως και να στηλιτεύσει την εωσφορική έπαρση. Δίδαξε την παραβολή αυτή **«προς τινες τους πεποιθότας αφ' εαυτοίς ότι εισί δίκαιοι, και εξουθενούνται τους λοιπούς»** (Λουκ.18,9). Δηλαδή πήρε αφορμή ο Χριστός από την υποκριτική στάση των Φαρισαίων, οι οποίοι ήθελαν να φαίνονται ως εκλεκτοί και αγαπητοί του Θεού, περιφρονώντας όσους δεν ανήκαν στην τάξη τους, ως ελεεινούς και μισητούς του Θεού.

Ο ευαγγελιστής Λουκάς, με τρόπο λιτό, αλλά σαφέστατο, διέσωσε την παραβολή αυτή ως εξής: **«Ἄνθρωποι δύο ανέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι, ὁ εἰς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. Ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς πρὸς εἰσὸν αὐτῶν προσήχετο ὁ Θεός· εὐχαριστῶ σοὶ ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστῶς οὐκ ἠθέλην οὐδέ τους ὀφθαλμούς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάραι, ἀλλ' ἐτύπτεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων· ὁ Θεός· ἴλασθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκόν αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος ὅτι πᾶς ὁ ὑψὼν εἰσὸν αὐτῶν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν εἰσὸν αὐτῶν ὑψωθήσεται»** (Λουκ.18,10-14).

Η τάξη των Φαρισαίων εκπροσωπούσε την υποκρισία και την εγωιστική αυτάρκεια. Τα μέλη της, απόλυτα αποκομμένα από την υπόλοιπη ιουδαϊκή κοινωνία, αποτελούσαν, λαθεμένα, το μέτρο σύγκρισης της ευσέβειας και της ηθικής για τους Ιουδαίους. Ήταν δε τέτοια η ατομική τους έπαρση και αλαζονεία, ώστε είχαν κατακτήσει αληθινοί τύραννοι του λαού. Ο Κύριος δεν παρέλειπε να κατακεραυνώνει τους Φαρισαίους στο κήρυγμά του και να στηλιτεύει την τυραννική τους επιβολή στο λαό. **«Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρῆα καὶ δυσβάστακτα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινήσαι αὐτά. πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοὺς ἀνθρώποις»** (Ματθ.23,1-5).

Αντίθετα οι τελώνες ήταν η προσωποποίηση της αδικίας και της αμαρτωλότητας. Ως φοροεισπράκτορες των κατακτητών Ρωμαίων διέπρατταν αδικίες, κλοπές, εκβιασμούς, τοκογλυφίες και άλλες ειδεχθείς ανομίες και γι' αυτό τους μισούσε

δικαιολογημένα ο λαός. Ήταν πλούσιοι από τις άνομες και άδικες δραστηριότητές τους και αυτό επέτεινε το φθόνο και την αγανάκτηση του λαού προς αυτούς.

Δύο αντίθετοι αντιπροσωπευτικοί τύποι της κοινωνίας, εκπρόσωποι των δύο αυτών κοινωνικών τάξεων, ανέβηκαν στο ναό να προσευχηθούν. Ο πρώτος ο νομιζόμενος ευσεβής, έχοντας την αυτάρκεια της δήθεν ευσέβειάς του ως δεδομένη, στάθηκε με έπαρση μπροστά στο Θεό και άρχισε να απαριθμεί τις αρετές του, οι οποίες ήταν πραγματικές. Τις εξέθετε προκλητικότερα, εις τρόπον ώστε απαιτούσε από το Θεό να τον επιβραβεύσει γι' αυτές. Τις απαριθμούσε μία – μία, φωναχτά, να τις ακούνε και οι παραβρισκόμενοι στους χώρους του ναού, κάνοντας επίσης αήθη σύγκρισή του με άλλους ανθρώπους και ιδιαίτερα με τον συμπροσευχόμενό του τελώνη.

Αντίθετα ο όντως αμαρτωλός τελώνης συναισθανόμενος τη δεινή του αμαρτωλή κατάσταση, με συντριβή και ταπείνωση ζητεί το έλεος του Θεού. Δεν έχει να απαριθμήσει αρετές, αλλά και αν είχε, αυτές θα ήταν πνιγμένες στο πέλαγος των αμαρτιών του. Δεν έχει την τόλμη να κοιτάξει ψηλά το ουρανό, όπου βρίσκεται ο θρόνος του Θεού, αλλά κοιτά χαμηλά τη γη, όπου διαπράττεται η αμαρτία. Τα μάτια του τρέχουν δάκρια, ως ξεχείλισμα των κριμάτων της καρδιάς του. Ο τόνος της φωνής του είναι χαμηλός, τόσο χαμηλός ώστε να τον ακούει μόνο ο Θεός. Το μόνο που ακουγόταν ήταν οι αναστεναγμοί του, ως κραυγή απόγνωσης και απελπισίας. Δεν έχει το κουράγιο να υψώσει τα χέρια του, αλλά με αυτά χτυπά το στήθος του, σαν να δέρνει τον παλιό κακό εαυτό του για τις τόσες και μεγάλες αμαρτίες του. Μέσα στη συντριβή του δε μπορεί να δει τον εγωιστικά στεκόμενο δίπλα του Φαρισαίο και να ακούσει τις εγωιστικές φλυαρίες του. Ίσως να άκουσε μόνο την τελευταία φράση του, ότι δεν είναι σαν εκείνον δίκαιος, και ασφαλώς θα συμφώνησε μαζί του. Αυτή όμως η μετάνοιά του, η αληθινή συντριβή του, τον δικαιώνει μπροστά στο Θεό. Γίνεται δεκτή η προσευχή του, σε αντίθεση με τον υποκριτή Φαρισαίο, ο οποίος όχι μόνο δεν έγινε δεκτή η προσευχή του, αλλά σώρευσε στον εαυτό του περισσότερο κρίμα, εξαιτίας της εγωπάθειάς του.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας μας όρισαν να είναι αφιερωμένη η πρώτη Κυριακή του Τριωδίου στη διδακτική αυτή παραβολή του Κυρίου για να συνειδητοποιήσουν οι πιστοί πως η υπερηφάνεια είναι η αγιάτρευτη ρίζα του κακού στον άνθρωπο, η οποία τον κρατά μακριά από την αγιαστική χάρη του Θεού. Πως η ταπείνωση είναι το σωτήριο αντίδοτο της καταστροφικής πορείας, που οδηγεί τον άνθρωπο η εγωπάθεια, η οποία είναι το χειρότερο εμπόδιο για τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτή η εγωιστική αυτάρκεια, ως μια λίαν νοσηρή πνευματική κατάσταση, εμποδίζει τη συναίσθηση της αμαρτωλότητας και τη διάθεση για μετάνοια. Εγωισμός και μετάνοια είναι δυο έννοιες εντελώς αντίθετες και ασυμβίβαστες μεταξύ τους. Η μία αναιρεί την άλλη. Οι πύλες της ψυχής του εγωπαθούς ανθρώπου είναι ερμητικά κλειστές για τη θεία χάρη και κατά συνέπεια είναι αδύνατη η σωτηρία του, όσο εμμένει στην εγωιστική του περιχάραξη.

Η υπερηφάνεια και ο εγωισμός είναι καταστάσεις εωσφορικές. Πρώτος διδάξας ο Εωσφόρος, ο οποίος δε μπορούσε να θεωρεί τον εαυτό του κατώτερο από το Θεό και δημιουργό του και γι' αυτό διανοήθηκε να στήσει το θρόνο του πάνω από το θρόνο της μεγαλοσύνης Του, «εις τον ουρανόν αναβήσομαι, επάνω των αστέρων του ουρανού θήσω τον θρόνον μου, αναβήσομαι επάνω των νεφών, έσομαι όμοιος τω Υψίστω» (Ησ.14,13-14). Αλλά αυτή η αλαζονική του απόφαση είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο να μην πραγματοποιήσει το σκοπό του, αλλά να χάσει τη δόξα και την τιμή που του είχε χαριστεί από το Θεό και να καταπέσει στην έσχατη απαξία. Και ακόμη, από ανείπωτο μίσος και φθόνο, θέλησε να μεταδώσει και στον άνθρωπο, το κορυφαίο δημιούργημα του Θεού, τη φθοροποιά και καταστροφική έξη του εγωισμού. Έπεισε

τους πρωτοπλάστους ότι δήθεν ήταν ικανοί από μόνοι τους να γίνουν θεοί (Γεν. 3^ο κεφ.), συμπαρασύροντάς τους στη δική του δίνη και καταστροφή.

Αυτή ακριβώς την κατάσταση έχει υπόψη της η Εκκλησία μας και θέσπισε την κατανυκτική περίοδο του Τριωδίου, η οποία σηματοδοτεί την μεταπρωτική κατάσταση του ανθρωπίνου γένους, αρχίζοντας από τη στηλίτευση του εγωισμού, ως την πρωταρχική αιτία της πτώσεως και της κατοπινής δραματικής πορείας του ανθρώπου. Μας καλεί να κάνουμε μια μεγάλη θυσία αυτές τις αγιασμένες μέρες που ακολουθούν. Να θυσιάσουμε τον εγωισμό μας, ως την πλέον ευάρεστη θυσία στο Θεό, διότι **«θυσία τω Θεώ, πνεύμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην και τεταπεινωμένην ο Θεός ουκ εξουθενώσει»** (Ψαλμ.50,19). Να θεωρήσουμε τον εγωιστικό εαυτό μας ως το χειρότερο και τον πλέον επικίνδυνο εχθρό μας, διότι αν δεν τον νικήσουμε, θα μας νικήσει εκείνος και θα μας στείλει εξάπαντος στην απώλεια.

Είναι θεμελιώδους σημασίας ο λόγος του Κυρίου μας: **«ο μείζων υμών έσται υμών διάκονος. όστις δε υψώσει εαυτόν ταπεινωθήσεται, και όστις ταπεινώσει εαυτόν υψωθήσεται»** (Ματθ.23,11-12)! Ο πραγματικά σπουδαίος, για το Χριστό, είναι αυτός που θέτει τον εαυτό του υπηρέτη των άλλων και τον θεωρεί κατώτερο από εκείνους. Εξίσου θεμελιώδους σημασίας είναι και η διαβεβαίωσή Του: **«αμήν λέγω υμίν ότι οι τελώναι και αι πόρναι προάγουσιν υμάς εις την βασιλείαν του Θεού»** (Ματθ.21,32), που σημαίνει πως συγκάτοικοί μας στον παράδεισο θα είναι μετανοούντες αμαρτωλοί, ενώ θα απουσιάζουν οι αμετανόητοι νομιζόμενοι δίκαιοι!

Η περίοδος του Τριωδίου είναι κατ' εξοχήν περίοδος αγώνα κατά της εγωπάθειας και άσκησις της αρετής της ταπείνωσης, ως μονόδρομος της σωτηρία μας. Αποτελεί το προπαρασκευαστικό χρονικό διάστημα πριν το Πάσχα, για την οντολογική προετοιμασία ημών των πιστών για την ύπατη και λαμπρότατη εορτή της Εκκλησίας μας. Για την ψυχοσωματική μας κάθαρση από όλους εκείνους τους ρίπους, που μολύνουν την ύπαρξή μας και μας καθιστούν οντότητες νοσηρές, έκπτωτες από την αυθεντικότητά μας. Η μετοχή μας στη φωτοφόρο πανήγυρη των πανηγύρεων απαιτεί προσωπική ανακαίνιση και ιδιαίτερα απόρριψη του εγωισμού μας, ειδάλλως το ανέσπερο αναστάσιμο φως θα καταδείξει την ψυχική μας ρυπαρότητα και δε θα δυνηθούμε να γίνουμε κοινωνοί του Αναστάντος Λυτρωτή μας, αφήνοντάς μας ανέγγιχτους οι άρρητες δωρεές της Αναστάσεως. Είναι ανάγκη, λοιπόν, όπως μας παροτρύνει ο απόστολος Παύλος, να **«μορφωθεί ο Χριστός»** στην ύπαρξή μας (Γαλ.4,19). Και η μόρφωσή μας εν Χριστώ ξεκινά με την αποβολή της εγωπάθειάς μας και την απόκτηση της ταπείνωσης, η οποία, μόνη αυτή, μπορεί να μας υψώσει ως το θρόνο του Θεού.